

EWA BIAŁEK <https://orcid.org/0000-0003-3868-5001>

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin

WYZWANIA XXI WIEKU NA KARTACH LEKSYKOGRAFII

THE CHALLENGES OF THE 21ST CENTURY IN THE PAGES OF LEXICOGRAPHY

The aim of this article is to present a selected lexis of Russian and Polish languages, and its increasing frequency in contemporary texts. The author of the study pays attention to the various relations between language and reality: language as a reflection of reality, language as a tool for its interpretation and creation. The paper discusses such pairs of words as *вызов/ wyzwanie*, *гуманитарный/humanitarny*, *гибридный/hybrydowy*, the word *абьюз*, derived words with the component *кибер* and their Polish equivalents, as well as collocations with these words.

Keywords: extra-linguistic reality, language, lexicography, word frequency, neologism, borrowing

WSTĘP

Wydarzenia i procesy zachodzące we współczesnym świecie (od wynalazków do zmian ustrojowych oraz kryzysów) oddziałują na ludzkość, zmieniając warunki życia, wyzwalaając różne reakcje i postawy wobec przemian społeczno-politycznych i gospodarczych, w trakcie konfliktów integrując bądź dzieląc społeczność lokalną i międzynarodową w zależności od przyjętego systemu wartości oraz interesów własnych i globalnych. Z jednej strony języki stanowią odbicie transformacji rzeczywistości pozajęzykowej, utrwalają ją, a dowodem tego są zmiany w zasobach leksykalnych, w tym ich wzbogacenie o kolejne znaki językowe nazywające nowe lub zmodyfikowane pojęcia. Z drugiej zaś mawia się przecież, że język rzeczywistość kreuje albo też służy jej interpretacji¹. Jerzy Bartmiński, rozważając związek języka i wartości,

¹ W etnolingwistyce język jest traktowany jako narzędzie interpretacji rzeczywistości i rekonstrukcji jej obrazu. Podstawą jej poznania jest słownictwo, gramatyka,

dostrzega trzy typy relacji między nimi: język jest narzędziem wartościowania, a zarazem rezerwuarem wiedzy o przyjętym systemie wartości, może też występować jako nosiciel wartości („piękny” — „byłe jaki” — „agresywny” język)². Dwie dekady temu Stanisław Grabias wyraził opinię, że „język jako twór społeczny aktywnie uczestniczy w poznaniu rzeczywistości”³. W sytuacjach kryzysowych, w obliczu konfliktów środki językowe są szczególnie aktywnie wykorzystywane w komunikacji w celu przedstawiania i tworzenia rzeczywistości z przyjętej przez nadawców perspektywy. Nagłe wydarzenia odbijające się szerokim echem na całym świecie powodują zarazem ruchy wewnętrzne w systemach językowych, przemieszczając — jeśli nie na stałe, to czasowo — granicę między zasobami aktywnymi i pasywnymi języków, nadając również inne/nowe rozumienie i wartościowanie poszczególnym pojęciom (szerzej — konceptom), uruchamiając słownictwo mające dotychczas węższy zakres użycia.

Takie pojęcia, jak *globalizacja*, *proces pokojowy*, *prawa człowieka*, wpisują się w rzeczywistość XX i XXI w., stanowią narzędzie interpretacji językowego obrazu świata tego okresu⁴. W leksykografii nieprzerwanie są rejestrowane kolejne znaki tworzone przez człowieka obserwującego świat i w nim żyjącego. Nie tylko ostatnie lata, ale też miesiące i dni wnoszą do języków nowe elementy, stawiają w centrum uwagi mniej znane, rzadsze słowa-pojęcia. Tę dynamikę zmian w użytkowaniu słownictwa, a zarazem potrzebę jej badania pokazują popularne na całym świecie rankingi „Słowo roku”, a także różne projekty pod nazwą „Słowo miesiąca” czy „Słowo/Słowa dnia” zachęcające do śledzenia losów leksyki⁵. Nowo utworzone znaki językowe, nazywające nowo powstałe pojęcia i przedmioty materialne, fakty kulturowe, stanowią narzędzie poznania rzeczywistości przez społeczność użytkującą dany język (co dzieje się wokół), a zarazem rejestrują to, co absorbuje w określonym czasie tę grupę (co jest dla niej ważne), są rezerwuarem wiedzy o niej i jej widzeniu świata (jaki ma stosunek do określonych sytuacji i wydarzeń, jak używa słów). Dla przykładu, rejestracja neolo-

frazologia, teksty. Zob. J. Bartmiński, *Językowe podstawy obrazu świata*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2007, s. 12–13.

² Tamże, s. 135.

³ S. Grabias, *Język w zachowaniach społecznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2003, s. 43. Badacz formułuje tę myśl w trakcie analizy poglądów Wilhelma von Humboldta oraz Johanna G. Herdera.

⁴ J. Bartmiński, *Językowe podstawy obrazu świata...*, s. 12–13.

⁵ Zob. m.in. ranking Word of the Day, Merriam-Webster: <https://www.merriam-webster.com/word-of-the-day> (20.04.22).

gizmów związanych z ekologią w słownikach angielskich sięga lat 70. Wtedy rodził się ruch na rzecz środowiska, ówczesny dialog ekologiczny dokumentują słowa *ecocatastrophe*, *ecocrisis* czy *environ-politics*, które nawiązywały do nowych tendencji w języku⁶.

Obiektem badań przedstawianych w artykule są przykłady nowszego słownictwa rosyjskiego oraz polskiego, które jest używane w codziennym dyskursie coraz bardziej intensywnie. Analiza z elementami porównania i translacji obejmuje dane tekstowe, korpusowe oraz dane z nowszych źródeł leksykograficznych. W pracy wykorzystuję również narzędzia służące do badania frekwencji. W opisie skupiam się zarówno na znaczeniu jak i problemie łączliwości, nawiązuję także do zagadnienia leksykograficznej rejestracji par przekładowych z badań własnych.

WYZWANIA XXI WIEKU

Nawiązując do wyzwań XXI wieku wspomnianych w tytule tego tekstu, na początek odwołam się do nowego rozumienia pojęcia *wyzwanie*. W polszczyźnie interesujące mnie znaczenie jest definiowane następująco: ‘sytuacja nowa i trudna, której jakaś osoba ma sprostać’⁷. W istocie nie chodzi wyłącznie o jednostkę, która z podjętym wyzwaniem mierzy się indywidualnie. Z wyzwaniami o charakterze globalnym mierzą się państwa, ich rządy, agencje unijne, wspólnoty regionalne i międzynarodowe, por. *wyzwania globalizacji, współczesności, wyzwanie dla Polski, dla Europy* i in.⁸. Analogiczne znaczenie wyrazu *вызов* w języku rosyjskim rejestruje słownik ASRJ (2014). Do artykułu hasłowego autorzy wprowadzili kwalifikator *нов.* (nowe), sygnalizując tym samym status danego znaczenia w strukturze semantycznej słowa i szerzej języku: „Трудная ситуация А1, возникшая перед лицом А2, которая требует от А2 смелости и больших усилий для своего решения”⁹. Zdaniem badaczy, do

⁶ D. Francis, *A decade of neologisms*, s. 40, <https://digitalcommons.butler.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.com/&httpsredir=1-&article=1781&context=wordways> (20.04.22).

⁷ *Wyzwanie* — WSJP PAN, P. Żmigrodzki (red.), *Wielki słownik języka polskiego PAN*, <https://wsjp.pl/haslo/podglad/47458/wyzwanie/5145785/trudne> (20.04.22).

⁸ Tamże.

⁹ ASRJ — В.Ю. Апресян, Ю.Д. Апресян, Е.Э. Бабаева, О.Ю. Богуславская и др., *Активный словарь русского языка*, отв. ред. Ю.Д. Апресян, т. 2 В–Г, Языки славянской культуры, Москва 2014, s. 420.

jego uformowania się doszło pod wpływem wyrazu *challenge* z języka angielskiego (ros. челлендж)¹⁰. To nowe znaczenie jest widoczne zwłaszcza w dyskursie politycznym i ekonomicznym¹¹. Rozpatrywany przypadek stanowi jaskrawy przykład szeroko opisywanego w literaturze przedmiotu oddziaływania angielszczyzny, zwłaszcza w jej amerykańskim wariacie, na ruszczyznę oraz polszczyznę XX i XXI w. i szerzej – przykład tendencji do internacjonalizacji/ame-rykanizacji we współczesnych językach słowiańskich, rozumianej jako fala zapożyczeń (leksykalnych i semantycznych) oraz przenikanie obcych wzorców słowotwórczych do systemów tych języków¹². Tendencja językowa pozostaje w wyraźnym związku z procesami globalizacyjnymi, a także rozwojem Internetu, który jest zarówno kanałem przybliżania innych kultur oraz zapożyczania nowych słów-pojęć, jak i przestrzenią, która sama wyzwala potencjał słowotwórczy w językach. Oficjalna i nieoficjalna komunikacja internetowa, biznes online, nowinki technologiczne, cyfryzacja instytucji, bezpieczeństwo cybernetyczne – we wszystkich tych obszarach zachodzą procesy neologizacji.

Omawiane znaczenie pary odpowiedników *вызов/ wyzwanie* zostało odnotowane również w najnowszej rosyjsko-polskiej leksykografii przekładowej, a mianowicie w słowniku *Dyplomacja i polityka. Rosyjsko-polski słownik przekładowy, А–Д* (dalej DiP 2019)¹³. Wyrazy te w nowym znaczeniu często przybierają formę liczby mnogiej, ich funkcjonowanie można zilustrować następującymi przykładami z tegoż źródła: *вызовы XXI века/ wyzwania XXI wieku, климатические вызовы/ wyzwania klimatyczne, новые вызовы/ nowe wyzwania, экологические вызовы/ wyzwania ekologiczne, глобальные вызовы и угрозы <международной безопасности>/ globalne wyzwania i zagrożenia <dla bezpie-*

¹⁰ Słowa te są też znane w odniesieniu do gry internetowej: *internetowe wyzwanie/ интернет-челлендж*.

¹¹ Zob. m.in. П.В. Шакин, *Лексема вызов в современном русском языке: расширение семантической структуры*, Известия Урал. федер. ун-та. Сер. 2: Гуманитар. науки, 2018, т. 20, nr 3 (178), s. 125–135, <https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/62888/1/iurg-2018-178-09.pdf> (20.04.22).

¹² O roli języka angielskiego we współczesnym świecie zob. D. Crystal, *English as a global language. Second edition*, Cambridge University Press, Cambridge 2003. O stanie polszczyzny XX i XXI w. zob. m.in.: A. Markowski, *Kultura języka polskiego. Teoria. Zagadnienia leksykalne*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006, s. 142–147.

¹³ DiP – E. Białek, *Dyplomacja i polityka. Rosyjsko-polski słownik przekładowy, А–Д*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2019.

czeństwa międzynarodowego>¹⁴. Nowe może być trudne (tak ujmują istotę wyzwania także opisy definicyjne, zob. wyżej), wyzwania wymagają reakcji społeczności i decydentów, poszukiwania i znajdowania odpowiedzi, por. *реагирование на <новые> вызовы/ reagowanie na <nowe> wyzwania*¹⁵, por. także *реагировать на вызовы XXI века/reagować na wyzwania XXI wieku, ответ на климатические вызовы/odpowieź na wyzwania klimatyczne* i in. Wyraz w danym znaczeniu funkcjonuje jako aktywny składnik dyskursu dyplomatycznego.

Глобальные вызовы/globalne wyzwania to problemy dotyczące społeczność światową: konflikty zbrojne, terroryzm, przestępczość zorganizowana, migracja, kryzys uchodźczy, handel ludźmi, biznes narkotykowy, głód, klęski żywiołowe, niekorzystne zmiany klimatyczne, kurczenie się zasobów wody pitnej, epidemie. Wyzwania pojawiają się w różnorodnych sferach, od demografii do polityki. Środki językowe oznaczają te obszary: *демографические, внешнеполитические, геополитические, стратегические вызовы; wyzwania biznesowe, cywilizacyjne, demograficzne, technologiczne, zdrowotne; environmental, health challenges; wyzwania dla bezpieczeństwa, biznesu, gospodarki, wyzwanie dla energetyki, przemysłu, środowiska* (Sketch Engine, ruTenTen11, plTenTen19, enTenTen20)¹⁶. Na danym znaczeniu budowane są nośne hasła, por. *Терроризм — глобальный вызов, Woda jako globalne wyzwanie*¹⁷, *Migration as a global challenge*.

PRZEMOC

Jednym z wyzwań współczesności jest zjawisko przemocy rozumiane ogólnie jako ‘przewaga użyta przeciwko komuś’ — kolokacje: *przemoc fizyczna, psychiczna, domowa, zbrojna* i in.¹⁸. Narzędziem przemocy jest słowo, zachowanie, siła, broń. Poszczególne

¹⁴ Tamże, s. 177–178. W przygotowanym artykule hasłowym nowe znaczenie leksemu *вызов* nie zostało wyraźnie oznaczone.

¹⁵ Tamże.

¹⁶ Sketch Engine, <https://www.sketchengine.eu/> (20.04.22). Na potrzeby artykułu wykorzystano narzędzie Word Sketch.

¹⁷ Polska Akcja Humanitarna, <https://www.pah.org.pl/app/uploads/2021/03/Woda-jako-globalne-wyzwanie.pdf> (20.04.22).

¹⁸ *Przemoc* — WSJP PAN, <https://wsjp.pl/haslo/podglad/32804/przemoc> (20.04.22).

typy przemocy fizycznej i werbalnej są definiowane przez kodeksy, np. Kodeks karny, Kodeks pracy. Z pojęciem przemocy w języku rosyjskim wiąże się wiele leksemów rodzimych oraz obcych, zapożyczonych niedawno: *абьюз* (ang. *abuse*, przemoc), *бодушейминг* (ang. *body shaming*, poniżanie z powodu wyglądu fizycznego, zawstydzanie ciała)¹⁹, *буллинг* (ang. *bullying*, znęcanie się, zastraszanie), *газлайтинг* (ang. *gaslighting*, psychologiczna manipulacja)²⁰, *издевательство*, *интернет-травля*, *кибербуллинг* (ang. *cyberbullying*), *кибермоббинг* (ang. *cybermobbing*), *моббинг* (ang. *mobbing*), *насилие*, *травля*, *скинни-шейминг*, *слим-шейминг* (ang. *skinny shaming*, zawstydzanie z powodu szczupłej sylwetki)²¹, *сталкинг* (ang. *stalking*, uporczywe nękanie, prześladowanie), *троллинг* (ang. *trolling*, trollowanie), *флейминг* (od ang. *flaming*, agresywna wymiana zdań w komunikacji internetowej), *шейминг* (ang. *shaming*, zawstydzanie, poniżanie), *харассмент* (ang. *harassment*, molestowanie), *хейт* (ang. *hate*) i in. Przenikanie nowych pojęć i ich nazw obserwujemy także w języku polskim i polskiej kulturze. Anglicyzmy są przenoszone drogą transpozycji (często nowy znak odnosi się do nowego pojęcia, które z czasem się zadomawia bądź nie, np. *hate* – *hejt*), w tekstach objaśniane też za pomocą ekwiwalentów jednowyrazowych lub opisowych (peryfrazy).

Większość z podanych nominacji została zapożyczona, choć zjawiska te występowały i miały w ruszczyźnie swoje rodzime miana (por. para *насилие/абьюз*), niekiedy jednak o bardziej ogólnym znaczeniu (np. *занычивание*, *травля/буллинг* – przemoc zwłaszcza w środowisku szkolnym)²². Niekoniecznie jednak część z tych zachowań była jednoznacznie postrzegana jako przemoc i piętnowana, w konsekwencji nie znajdując kodyfikacji w świetle przepisów prawa (rosyjskiego) czy innych aktach regulujących normy współżycia w grupie, w samym odbiorze społecznym. Dla przykładu, w Ko-

¹⁹ Zob. *body-shaming* – Obserwatorium Językowe Uniwersytetu Warszawskiego. Najnowsze słownictwo polskie, <https://nowewyrazy.pl/haslo/body-shaming.html> (20.04.22).

²⁰ Zob. *Gaslighting* – Cambridge Dictionary, <https://dictionary.cambridge.org/pl/dictionary/english/gaslighting> (20.04.22).

²¹ Por. także: *фэт-шейминг*, *фэтфобия*. Antonimiczna nominacja to *боду-позитив/боду-позитив* (*body positive*) – ciałopozytywność, akceptacja ciała.

²² A. Krajewska, *Bullying jako forma przemocy w środowisku szkolnym*, w: S. Ćmiel (red.), *Przestępczość nieletnich – teoria i praktyka*, Wyższa Szkoła Gospodarki Regionalnej im. Alcide De Gasperi, Józefów 2012, s. 259–274, <https://d-nb.info/119024537X/34> (10.06.22).

deksie pracy Federacji Rosyjskiej nie ma jeszcze takiego pojęcia, jak *моббинг* (травля на рабочем месте). W art. 2 mowa jedynie o zagwarantowaniu przez pracodawcę prawa pracownika do ochrony godności w miejscu pracy: „обеспечение права работников на защиту своего достоинства в период трудовой деятельности”²³ (por. Kodeks pracy w Polsce, art. 93). Kolejne formy przemocy oraz odpowiadające im nazwy upowszechniły się wraz z popularyzacją Internetu i innych zdobyczy cywilizacyjnych (rodzaje agresji werbalnej w Sieci — *кибербуллинг*, *троллинг*, *флейминг* i in.) jako zjawiska transgraniczne i ponadnarodowe. W tym kontekście należy wspomnieć także o przenikaniu wyrazów nie tylko jako nowych znaków językowych odświeżających dotychczasowe szeregi synonimiczne, będących wyrazem mody językowej, potrzeby zamaskowania sensu (eufemizacja) bądź tendencji do internacjonalizacji dyskursów specjalistycznych, ale też o przenikaniu przede wszystkim obcych kulturowo konceptów. Władimir I. Karasik zjawisko to omawia na przykładzie m.in. konceptu zniesławienia (ang. *defamation*, ros. *диффамация*) przeniesionego z kultury amerykańskiej do kultury i języka rosyjskiego²⁴.

Kilka uwag o pozycji jednej z nominacji w systemie języka-biorcy. Zapożyczenie *абьюз* przeszło adaptację graficzną (stabilizacja pisowni), fonetyczną (stabilizacja wymowy), gramatyczną (przypisanie kategorii gramatycznych), słowotwórczą (występowanie jako wyraz motywujący, zdolność do tworzenia derywatów), semantyczną (etap osvajania słowa-pojęcia). Zdaniem Leonida P. Krysina, ostatecznym potwierdzeniem zadomowienia się zapożyczenia w systemie języka przyjmującego jest jego rejestracja leksykograficzna w słowniku ogólnym objaśniającym (толковый словарь)²⁵. Derywaty odnotowane w tekstach z otwartej przestrzeni internetowej to: *абьюзер*, *абьюзерша*, *абьюзить*, *абьюзивный* (hybrydy językowe, rdzeń obcy jako podstawa słowotwórcza, rodzimy formant), *чайлд-абьюз* (wyraz złożony, *composita*, przeniesiony drogą transkrypcji, od ang.

²³ Трудовой кодекс РФ, <https://base.garant.ru/12125268/741609f9002bd54a24e5c49cb5af953b/> (20.04.22).

²⁴ В.И. Карасик, *Импорт англоязычных концептов в русскую лингвокультуру*, w: М.Б. Раренко (отв. ред., ред.-сост.), *Русский язык в современном мире: настоящее и будущее: сб. статей*, ИНИОН, РАН, Москва 2021, s. 82–101.

²⁵ Л.П. Крысин, *Русское слово: своё и чужое. Исследования по современному русскому языку и социолингвистике*, Языки славянской культуры, Москва 2004, s. 44.

child abuse)²⁶, *мать-абьюзер, абьюзивные отношения*; kolokaty wyrazu *абьюз* — *психологический, физический, финансовый, сексуальный, эмоциональный*. W Narodowym Korpusie Języka Rosyjskiego obecność tych leksemów jest śladowa: *абьюз* — 6 wyników (NKJR, 2016–2019), podobnie w korpusie ruTenTen11 (platforma Sketch Engine). Nominację oraz jej pochodne i synonimy rejestruje nowy leksykon na rosyjskim rynku wydawniczym (2021) o symbolicznej nazwie (*Słownik aktualnej leksyki jedności i nieprzyjaźni/wrogości* [...]), w którym podano następującą definicję: „Физическое, психологическое, экономическое насилие, которое осуществляется одним человеком или группой лиц в отношении другого человека или группы лиц с целью подавления воли жертвы; то же, что абьюзинг, абьюзмент”²⁷. Wyraz, jak wynika z informacji zawartych w mikrostrukturze słownika (kwalifikator *жарг.*), traktowany jest jako żargonizm, należący również do języka specjalistów — psychologów. Zapożyczenie to ma zatem ograniczoną sferę użycia, co w naturalny sposób wpływa na częstość występowania i jego rozumienie, w konsekwencji zakres adaptacji semantycznej. Podobny komentarz o użyciu zamieszczono w opisie haseł *бодиблейминг, боссинг, виктимблейминг* (zrzucanie winy na ofiarę), *газлайтинг, моббинг, неглектинг* (*to neglect* ‘zaniedbywać kogoś, nie troszczyć się o kogoś’)²⁸. Anglicyzmy *abuse, abuser* najprawdopodobniej nie są jeszcze obecne w polszczyźnie, na co wskazuje ich brak w wykazie Najnowszego Słownictwa Polskiego, Obserwatorium Językowe Uniwersytetu Warszawskiego.

Feminiatywy *абьюзерша, женщина-абьюзер* ilustrują dwa sposoby tworzenia nazw żeńskich: 1) sufiksacja — dodanie potocznego formantu (*ш*)a, który aktywnie uczestniczy w derywacji od zapożyczonych morfemów rdzennych, por. *дизайнерша, тиктокерша* (por. derywaty w języku polskim urobione za pomocą formantu *k(a)*: *tiktokerka*,

²⁶ W pisowni obcych *composita*, przenoszonych do ruszczyzny za pomocą transkrypcji, może pojawić się dywiz, wyrazy te mogą być też pisane łącznie (prowadzi to do powstawania wariantów graficznych).

²⁷ Т.В. Леонтьева, А.В. Щетинина, *Словарь актуальной лексики единения и вражды в русском языке начала XXI века: словарь*, Издательский дом «Ажур», Екатеринбург 2021, s. 27–36.

²⁸ Tamże, s. 86, 89, 110, 129, 264, 270. Inny rodzaj kwalifikatora stosowany w tym źródle: *профессиональный жаргонизм*. W polskiej socjolingwistyce żargonizmy są klasyfikowane jako typ słownictwa specjalistycznego, w typologii leksyki plasują się między leksyką należącą do profesjolektu a slangiem. Zob. S. Gajda, *Язык в zachowaniach społecznych...*, s. 132.

influencerka); 2) konstrukcja dwuczłonowa, *composita*: *женщина-амбассадор* (ambasadorka np. marki), *женщина-блогер* (bloggerka), *женщина-дипломат* (dyplomata), *женщина-посол* (ambasador, *dypl.*), *женщина-солдат* (kobieta żołnierz, żołnierka).

WOJNA, KRYZYS MIGRACYJNY

Niespokojny czas powoduje intensywniejsze przenikanie terminologii ze sfery wojskowości do innych dyskursów specjalistycznych²⁹ i języka mediów, w których rozgrywające się wydarzenia są relacjonowane i komentowane, wzrasta zarazem częstość użycia tego słownictwa przez różne grupy społeczne. Niewątpliwie pogłębia się też językowa świadomość szerszej grupy użytkowników języka. Chodzi zwłaszcza o nazewnictwo typów wojsk oraz rodzajów broni, nazwy działań taktycznych. Dla przykładu, na podstawie analizy tekstów wybrane jednostki z tego obszaru zostały zarejestrowane w słowniku przekładowym DiP 2019, który odzwierciedla tematy poruszane w ostatnich latach w środowiskach dyplomatycznych i mediach. Na etapie konstruowania siatki haseł wytypowano wyraz hasłowy *бомба*. W tym artykule hasłowym ujęto kolokacje terminologiczne, m.in. *авиационная бомба/bomba lotnicza*, *зажигательная бомба/bomba zapalająca*, *кассетная бомба/bomba kasetowa*³⁰. Rok 2022 w orbitę badań porównawczych nad terminologią wprowadził kolejne nazwy, znane do tej pory głównie specjalistom z dziedziny wojskowości oraz odbiorcom o ukierunkowanych zainteresowaniach: *bomba próżniowa* albo *термоваруцзна/вакуумная* albo *термобарическая бомба*, szerzej broń tego typu – *боеприпасы объёмного взрыва (БОВ)*, *объёмно-детонирующие боеприпасы (ОДБ)*, *термобарические боеприпасы*, *термобарическое оружие*; *bomba fosforowa/фосфорная бомба*. Częściej w obiegu pojawiają się pary: *krążownik/крейсер*³¹, *atak lotniczy/авиационный удар*, *авиаудар*, *atak bombowy/бомбовый удар*, *atak rakietowy/ракетный удар*. W czasach pokoju w określonej części globu w językach tam używa-

²⁹ O leksykonie terminologicznym i słownictwie specjalistycznym zob. J. Lukszyn (red.), *Języki specjalistyczne. Słownik terminologii przedmiotowej*, Katedra Języków Specjalistycznych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2002, s. 71, 111.

³⁰ DiP – E. Białek, 2019, *Dyplomacja i polityka...*, s. 128.

³¹ Wcześniejsze skojarzenie z tym słowem to onim Aurora (Аврора) (Word Sketch, ruTenTen11), dziś dominuje inne skojarzenie leksykalne – onim Moskwa (Москва).

nych leksyka związana z problematyką wojenną podlega stopniowej pasywizacji. Jeszcze dekadę temu niektórzy badacze rosyjscy, analizując dane słowników frekwencyjnych, odnotowywali tendencję spadkową w użyciu takich słów, jak *атака*, *бомба*, *вооружение*, *крейсер*, *оборона*, *флот*³².

W słowniku DiP 2019 z pól tematycznych ‘wojna’, ‘konflikt’ opracowano ponadto następujące hasła: А — *авантюра*, *авиаудар*, *авиация*, *агрессия*, *акт*, *акция*, *аннексия*, *атака*³³; Б — *безопасность*, *беспилотник*, *боевик*, *бомба* (zob. wyżej), *бомбардировка*, *борьба*; В — *вмешательство*, *война*, *войска*, *вооружения*; Г — *геноцид*, *гибель*, *груз*, *группа*; Д — *действие*, *дрон*, *досье*. W oparciu o ocenę ogólną tematyki dominującej od lutego br. można przyjąć, że uaktywniła się większość słów z podanej listy, podobnie ich odpowiedniki w języku polskim (także taki wyraz, jak *спецоперація*, pol. *operacja specjalna*, *specoperacja*).

W języku polskim znacząco wzrosła frekwencja użycia słowa *wojna*, które, jak wynika z rankingu „Słowa dnia”, jeszcze w lutym 2022 r. pojawiało się w kontekstach typu *nowa wojna w Europie realna* (14.02.22), *możliwy wybuch wojny* (15.02.22), następnie zaś „*Nie dla wojny*” (24.02.22), *uciekać // uciec przed wojną*, *prawdziwa wojna*, *opuścić ojczyznę z powodu wojny* etc.³⁴. Te połączenia rejestrują bieg wydarzeń, decyzje i losy społeczeństw. Na stronie projektu „Słowa na czasie” UW we wpisie poświęconym słownictwu o frekwencji z tendencją wzrostową w okresie od 11 kwietnia do 17 kwietnia wskazano słowa: *wojna*, *uchodźca*, *pomoc*, *święto*, *krążownik*, *potmagać*, *Szpiegowo*, *Wielkanoc*, *rosyjski* i in.³⁵. Poniżej grafika obrazująca zmiany w częstości użycia leksemu *wojna* od początku tego roku³⁶ — zauważalny jest wyraźny wzrost użycia słowa w początkowej fazie rosyjsko-ukraińskiego konfliktu (Frazeo):

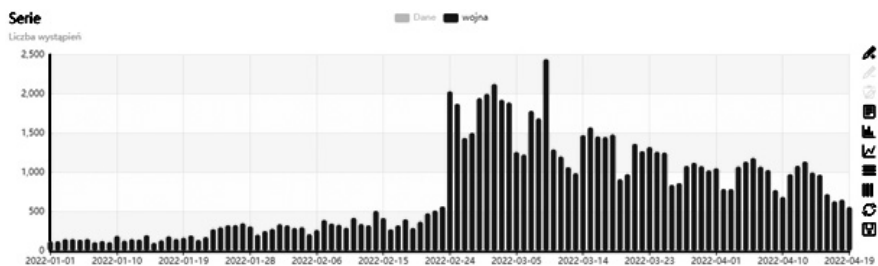
³² Л.В. Коростелева, *Высокочастотные имена существительные, прилагательные и числительные в современном русском языке (по материалам лексикографии)*, Изд-во Нижневарт. гос. ун-та, Нижневартовск, 2013, s. 64.

³³ Hasła na literę А omówiono w pracy: E. Białek, *Siatka haseł w projekcie przekładowego słownika dyplomatycznego*, w: M. Bańko, W. Decyk-Zięba, E. Rudnicka (red.), *Leksykografia w różnych kontekstach*, tom 2, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2020, s. 11–24.

³⁴ *Wojna* — Słowa dnia, <http://slowadnia.clarin-pl.eu/#/search/wojna>true> (20.04.22).

³⁵ D. Kocińska, *Słowa dnia między 11 a 17 kwietnia 2022 roku*, 18.04.22, [http://www.slowanaczasie.uw.edu.pl/slowa-dnia-miedzy-11-a-17-kwietnia-2022-\(20.04.22\)](http://www.slowanaczasie.uw.edu.pl/slowa-dnia-miedzy-11-a-17-kwietnia-2022-(20.04.22)).

³⁶ Dane (tu i dalej) wygenerowano ze strony Frazeo, Wyszukiwarka Wszystkich Wiadomości: <http://frazeo.pl/trends> (20.04.22).

Rozbudowie ulega samo pojęcie wojny i sposoby jej prowadzenia. Poza wojną biologiczną, nuklearną, wojną religijną jesteśmy też świadkami wojny w cyberprzestrzeni, wojny informacyjnej, dezinformacyjnej, ekonomicznej i hybrydowej. O leksemie *wojna* i jego derywatach, w tym połączeniach konwencjonalnych pisze Jan Miodek, zwracając tym samym uwagę nie tylko na jego metaforyczne użycia, ale i na sam koncept wojny³⁷. Wojna hybrydowa rozumiana jest jako działania mieszane: zob. *hybrid warfare* — ‘the use of a range of different methods to attack an enemy, for example, the spreading of false information, or attacking important computer systems, as well as, or instead of, traditional military action’³⁸.

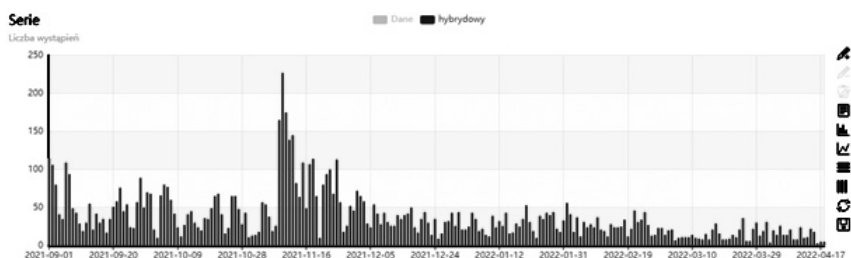
Do słownika DiP 2019 wprowadzono parę odpowiedników *гибридная война/wojna hybrydowa*, także *санкционная война/wojna sankcyjna* (można użyć także ekwiwalentu jednowyrazowego *sankcje*). W rozbudowanym artykule hasłowym w tymże źródle obejmującym różne rozumienia słowa *атака* (atak chulikański, atak terrorystyczny, atak gazowy, atak akustyczny, atak hakerski) nie ujęto połączenia *гибридная атака/atak hybrydowy*³⁹. Tę lukę w opisie hasła *атака* można wykorzystać jako potwierdzenie zmienności słownictwa, które znajduje się w zasięgu wzroku badaczy pracujących z tekstami (tekst jako nośnik określonego wycinka wiedzy o świecie). Pojęcie wojny hybrydowej, ataków hybrydowych oraz agresji hybrydowej w dyskursie dyplomatycznym i mediach uaktywniło się w związku z kryzysem migracyjnym na polsko-białoruskiej granicy w 2021 r. W rankingu „Słowa dnia” przymiotnik *hybrydowy* był rejestrowany kilkakrotnie jako określenie baz imiennych: *edukacja*,

³⁷ J. Miodek, *Wojna w języku*, „Oblicza Komunikacji” 2015, t. 8: *Wojna — język — pamięć*, s. 9–13, <https://wuwr.pl/okom/article/view/3256/3141> (20.04.22).

³⁸ *Hybrid Warfare* — Cambridge Dictionary, <https://dictionary.cambridge.org/pl/dictionary/english/hybrid-warfare> (20.04.22).

³⁹ DiP — E. Białek, *Dyplomacja i polityka...*, s. 166–167, 85–89.

nauka, nauczanie, rok akademicki, tryb (językowy efekt pandemii) oraz *atak* (dane z 2020 i 2021)⁴⁰. Poniżej obraz frekwencji słowa od momentu zaostrożenia się kryzysu uchodźczego — eskalacja kryzysu przełożyła się na wzrost użycia przymiotnika oraz kolokacji na nim opartych. Stopniowe przesuwanie tego tematu w mediach na tor poboczny wpłynęło na obniżenie jego frekwencji w kolejnych miesiącach (por. dane z listopada 2021 r. oraz kwietnia 2022 r.):

Wraz z powołaniem Wojsk Obrony Terytorialnej upowszechniła się nominacja potoczna *terytorials/terytorialsi*, którą rejestrują teksty oraz słowniki elektroniczne opracowywane na potrzeby grupy zawodowej (wojsko), por. ‘potoczna nazwa żołnierza pełniącego terytorialną służbę wojskową’⁴¹. Frekwencja w korpusie pITenTen19 — 178 (w funkcji rzeczownika, żądany lemat — *terytorials*, forma lm). Mirosława Mycawka, analizując ten typ derywatów w języku polskim, zauważa, że jest on reprezentowany przez niewielki zbiór, m.in.: *lokals(i)*, *normals(i)*, *specjals(i)*. Geneza neoderywatu *terytorials* nie jest jednoznaczna, ponieważ może być on rozpatrywany i jako pożyczka językowa, i jako derywat rodzimy urobiony z wykorzystaniem innowacyjnego wzorca słowotwórczego⁴².

DZIAŁANIA HUMANITARNE

W konfliktach w różnych zakątkach globu i w wyniku klęsk żywiołowych poszkodowana zostaje ludność cywilna. Przedstawię wykaz

⁴⁰ Słowa dnia, <http://slowadnia.clarin-pl.eu/#/search/hybrydowy/true> (20.04.22).

⁴¹ *Terytorials* — Słownik pojęć, Wojska Obrony Terytorialnej, <https://terytorialsi.wp.mil.pl/sloownik/t> (20.04.22).

⁴² M. Mycawka, *Formacje z sufiksem -s typu normals, terytorials, totals*, „LingVaria” 2020, 1(29), s. 75–87.

kolokacji z przymiotnikami *гуманитарный* oraz *humanitarny* zebranych w trakcie własnych badań dla celów leksykografii przekładowej i potwierdzonych dodatkowo za pomocą korpusów z platformy Sketch Engine:

гуманитарная: *акция, интервенция, катастрофа, миссия, операция, организация, помощь, трагедия, ситуация;*

гуманитарный: *груз, караван, конвой, коридор, кризис;*

гуманитарное: *бедствие, вмешательство;*

humanitarna: *agenda, akcja, działaczka, działalność, eutanazja⁴³, hodowla, ingerencja, interwencja, katastrofa, misja, operacja, organizacja, pomoc, postawa, tragedia;*

humanitarny: *dramat, działacz, gest, konflikt, konwój, korytarz, kryzys, ładunek, transport;* humanitarne: *bombardowanie („humanitarne bombardowanie”), traktowanie, uśmiercanie zwierzęcia, zawieszenie broni, działania.*

Przymiotniki *humanitarna, humanitarny, humanitarne* w rankingu „Słowa dnia” (marzec 2022 r.) zostały zarejestrowane wraz z takimi bazami imiennymi, jak: *blokada, katastrofa, organizacja, pomoc, sytuacja, korytarz, kryzys, pociąg, wsparcie; Polska Akcja Humanitarna⁴⁴*. Poniżej wykres pokazujący skok frekwencyjny dla tego słowa wynikający z podjęcia działań humanitarnych na rzecz Ukrainy (por. dane ze stycznia oraz dane z przełomu lutego i marca)⁴⁵.

FAKE NEWSY

Różnice ideologiczne między państwami i ich blokami wpływają na wzrost użycia w komunikacji słownictwa związanego z oceną wiarygodności przekazu drugiej strony, wreszcie manipulacją oraz walką polityczną: *dezinformacja, wojna informacyjna, wrzutka, walka z fake newsami*. *Fake news* — słowo, istniejące w języku angielskim od XIX w.⁴⁶, w 2017 r. uplasowało się na szczycie rankingów w kon-

⁴³ Istnieje też pojęcie *eutanazja ekologiczna* (w odniesieniu do drzew), zob. S. Niebrzegowska-Bartmińska, *Definiowanie i profilowanie pojęć w (etno)lingwistyce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2020, s. 319–320.

⁴⁴ Słowa dnia, <http://slowadnia.clarin-pl.eu/#/search/humanitarny/true> (20.04.22).

⁴⁵ *Humanitarny* — Frazeo, Wyszukiwarka Wszystkich Wiadomości, <http://frazeo.pl/trends> (20.04.22).

⁴⁶ *The Real Story of 'Fake News'*, Merriam-Webster, <https://www.merriam-webster.com/words-at-play/the-real-story-of-fake-news> (20.04.22).

kursie „Słowo roku” w wielu językach⁴⁷. W części A–Д słownika DiP opisano takie hasła, jak *вброс* i *дезинформация*. Pary odpowiedników zarejestrowane w tymże źródle to m.in.: *дезинформационные вбросы/wrzutki dezinformacyjne*, *пропагандистские вбросы/propagandowe wrzutki*⁴⁸, *фейковые вбросы/falszywe wrzutki*, *fake newsy*, *информационная война/wojna informacyjna*, *вести кампанию дезинформации/prowadzić kampanię dezinformacji/dezinformacyjną*⁴⁹. Przykłady te pokazują, że stałym składnikiem dyskursu dyplomatycznego jest słownictwo z szerokiego pola tematycznego ‘informacja’ – wymiana opinii, budowanie wizerunku za pomocą słowa, realizacja interesów geopolitycznych za pomocą instrumentu, jakim jest słowo⁵⁰.

Z danych Narodowego Korpusu Języka Rosyjskiego wynika, że słowa *фейк*, *фейковый* najpewniej weszły do obiegu na początku nowego stulecia, tendencję wzrostową w ich użyciu można dostrzec w drugiej dekadzie: 2021 – 31, 2020 – 171, 2019 – 226, 2018 – 110, 2017 – 138, 2016 – 92, 2015 – 35, 2014 – 26, 2013 – 23, 2012 – 15, 2011 – 4, 2010 – 6, 2008 – 1, 2007 – 3, 2003 – 2, 2002 – 3 (dane NKJR, korpus prasowy: Распределение по годам, tabela – Результаты поиска). Lata 80. i 90., czas transformacji, przyniosły również wzrost frekwencji słowa *дезинформация* (tendencję wzrostową dla użycia tego słowa korpus notuje także w latach 1940–1945, potem w latach 60. i 70.), z kolei o cyberatakach (*кибератака*, zob. dalej) częściej mówiono i pisano zwłaszcza od drugiej dekady XXI w.⁵¹: 2021 – 9, 2020 – 16, 2019 – 34, 2018 – 34, 2017 – 107, 2016 – 48, 2015 – 19, 2014 – 5, 2013 – 6, 2012 – 5, 2011 – 14, 2010 – 7, 2009 – 6, 2008 – 1, 2007 – 2 (dane NKJR, korpus prasowy: Распределение по годам, tabela – Результаты поиска).

⁴⁷ M. Kwiecień, „Fake news” słowem roku 2017 zespołu słowników Collinsa, 4.11.17, <http://www.slowanaczasie.uw.edu.pl/fake-news-slowem-roku-2017-zespołu-słownikow-collinsa/> (20.04.22).

⁴⁸ Możliwy także inny szyk: *dezinformacyjne wrzutki*, *wrzutki propagandowe*.

⁴⁹ DiP – E. Białek, *Dyplomacja i polityka...*, s. 134, 144, 167, 229.

⁵⁰ Szerzej piszę o tym w pracy: E. Białek, *Podstawa źródłowa w projekcie słownika dyplomatycznego*, w: M. Grygiel, M. Rzepecka (red.), *Komunikacja specjalistyczna w edukacji, translatoryce i językoznawstwie. Specialist Communication in Education, Translation and Linguistics*. Tom 3/Volume 3, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2019, s. 69–79.

⁵¹ NKJR – *Narodowy Korpus Języka Rosyjskiego*, <https://ruscorpora.ru/new/search-main.html> (20.04.22).

CYBERATAK

We współczesnych językach badacze odnotowują przyrost w grupie neoderywatów z częstką *cyber*, wskazującą na związek z Internetem, komunikacją oraz innymi działaniami w wirtualnym świecie: *cyberdokument*, *cybermafia*, *cybermobbing*, *cyberniania*⁵². Przed kilkunastoma laty Hanna Jadacka leksemy *cyberkawiarnia*, *biznesdama*, *geokulturowy* (klasyfikowane jako złożenia bezafiksalne) oceniła jako przykłady o mniej typowej dla polszczyzny strukturze⁵³. Dziś zarówno ten model, jak i sama częśćka *cyber* upowszechniły się. Zbiór nowych derywatów rejestruje Obserwatorium Językowe Uniwersytetu Warszawskiego, m.in.: *cyberatak*, *cyberprzestępca*, *cyberandka*, *cyberwojna*, *cyberzagrożenie*⁵⁴. Przeważają nazwy osób, sytuacji, działań wartościowanych negatywnie. Mniej liczne są w tym zbiorze nominacje o pozytywnym wydźwięku, np. *cyberandka* czy *cyberpoezja*. Taki dysbalans może być podstawą wniosku, że skojarzeniem, jeśli nie dominującym, to z pewnością częstym, dotyczącym przestrzeni wirtualnej jest *źródło zagrożeń* (zdobycz cywilizacyjna, która jest i pożyteczna, i zgubna). Podobną tendencję słowotwórczą odnotowuje się we współczesnej ruszczyźnie.

Lista ilustracyjnych rosyjsko-polskich par przekładowych z komponentem *кибер/cyber* (człon obcy w postaci skróconej)⁵⁵: *кибератака/cyberatak*, *atak cybernetyczny*; *кибербезопасность/cyberbezpieczeństwo*, *bezpieczeństwo cybernetyczne*, *bezpieczeństwo w cyberprzestrzeni*; *кибервойна/cyberwojna*, *wojna cybernetyczna*, *wojna w cyberprzestrzeni*; *киберинцидент/cyberincydent*, *incydent cybernetyczny*, *incydent w cyberprzestrzeni*, *incydent cyberbezpieczeństwa*; *кибероружие/cyberbroń*, *broń cybernetyczna*; *киберпространство/cyberprzestrzeń*, *przestrzeń cybernetyczna* (opracowanie własne). W tym zbiorze znalazły się translaty definio- wane jako „translaty o utrwalonym kształcie i stałej treści, rozpozna-

⁵² K. Waszakowa, *Nowe derywaty jako wymierne skutki oddziaływań zapożyczeń leksykalnych na słowotwórstwo polszczyzny XXI w.*, „Jazykovedný časopis” 2018, roč. 69, č. 3, s. 536–548 (20.04.22).

⁵³ H. Jadacka, *Kultura języka polskiego. Fleksja, słowotwórstwo, składnia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006, s. 121.

⁵⁴ Obserwatorium Językowe Uniwersytetu Warszawskiego. Najnowsze słownictwo polskie, <https://nowewyrazy.pl/lista-hasel/wszystkie/wg-tytulu.html#C> (20.04.22).

⁵⁵ Zob. K. Waszakowa, *Nowe derywaty...*, s. 542. *Cyber* — cybernetyczny, *кибер* — кибернетический.

walne jako znaki językowe, z wysoką frekwencją w tekstach danej dziedziny”, które dotychczas nie były obiektem badań leksykografii dwujęzycznej/przekładowej na materiale polsko-rosyjskim/rosyjsko-polskim⁵⁶.

PODSUMOWANIE

Kończąc rozważania na temat leksyki ważnej z punktu widzenia leksykografii, posłużę się komentarzem Marka Łazińskiego na temat słowa *granica*:

Słowo *granica* jeszcze niedawno kojarzone z dowolnym obszarem, z *przekraczaniem*, *zamykaniem* i *otwieraniem* (w pandemii), z *paszportem* (także covidowym), dziś łączy się z wyrazami *kryzys*, *przekroczyć*, *nielegalnie*, *migrant*, *stan wyjątkowy*, *zasieki*, *mur*, *obrona*, *provokacja*⁵⁷.

W łączliwości wyrazowej, spontanicznych słowach-reakcjach utrwalany jest bieg wydarzeń, historia społeczeństw, świat ich wartości. Idąc tym tropem, uzupełnię, że rozbudowie ulega łączliwość i zakres skojarzeń słowa *miasteczko*: dziś już nie tylko *akademiczkie*, ale także *kontenerowe* (ros. *контейнерный городок*)⁵⁸, *rociąg* – nie tylko *pospieszny*, *ekspresowy*, ale też *ewakuacyjny* (ros. *эвакуационный поезд*), *humanitarny* (ros. *гуманитарный поезд*, *поезд с гуманитарным грузом*, *поезд гуманитарной с помощью*); *uchodźca* – nie tylko *polityczny*, *nielegalny*, *klimatyczny*, ale także *wewnętrzny* (ros. *внутренне перемещённое лицо*, *ВПЛ*, *внутренний беженец*, *внутренний переселенец*)⁵⁹.

Przeprowadzone badanie pokazało, jaka leksyka pojawia się obecnie w centrum uwagi użytkowników języka, w tym badaczy, oraz jaki jest związek między językiem a rzeczywistością. Język rejestruje bieg wydarzeń, z kolei wydarzenia te można opisać za pomocą różnych, niekiedy aksjologicznie odmiennych środków językowych. Wraz

⁵⁶ E. Białek, *Z problemów opisu słownictwa specjalistycznego...*, s. 166.

⁵⁷ M. Łaziński, *Granica*, Wyniki plebiscytu „Słowo roku” 2021, <https://www.uw.edu.pl/wyniki-plebiscytu-slowo-roku-2021/> (20.04.22).

⁵⁸ Miasteczka kontenerowe mają różne funkcje. Mogą być to nowoczesne projekty w strukturze miast, miasteczka o funkcji użytkowej dla jednostek wojskowych, obecnie również na potrzeby uchodźców.

⁵⁹ Pojęcie uchodźcy wewnętrzznego nie jest najnowsze, ale bieżąca sytuacja polityczna stawia je obecnie w centrum uwagi.

z globalnymi zmianami cywilizacyjnymi wpływającymi na zachowania grup i jednostek pojawia się nowe słownictwo, związane z przestrzenią internetową i zarazem w niej upowszechniane. Ewoluuje też terminologia, zaś kryzysy i konflikty powodują przesunięcie granic między leksyką należącą do zasobów pasywnych i aktywnych, słownictwem wąskospecjalistycznym i powszechnie znanym. Różnice we frekwencji wyrazów można dostrzec nie tylko w dłuższych odcinkach czasowych, ale też w krótszym interwale czasu (zob. wykresy i dane korpusowe). Na podstawie analizy wybranych przykładów można wyprowadzić wniosek, że tendencje rozwojowe współczesnej ruszczyzny i polszczyzny są zbliżone, choć ekspansja angloamerykańska w języku rosyjskim wydaje się silniejsza.

Świat boryka się z różnymi wyzwaniami. Sam świat jest zarazem wyzwaniem dla leksykografii i badaczy, którzy, podobnie jak systemy językowe, reagują na te wyzwania nowym słownictwem (rodzimym, zapożyczonym), analizując je w pracach naukowych oraz opisując na kartach leksykografii tradycyjnej, aktywnej, e-leksykografii i leksykografii przekładowej.

REFERENCES

- Apresyan, Valentina Yu., and Apresyan, Yuriy D., and Babayeva, Yelizaveta E., and Boguslavskaya, Olga Yu. at all. *Aktivnyy slovar' russkogo yazyka*. Ed. Apresyan, Yuriy D., t. 2 V–G. Moskva: Yazyki slavyanskoj kul'tury, 2014 [Апресян, Валентина Ю., Апресян, Юрий Д., Бабаева, Елизавета Э., Богуславская, Ольга Ю. и др. *Активный словарь русского языка*. Ed. Апресян, Юрий Д. Т. 2 В–Г. Москва: Языки славянской культуры, 2014].
- Bartmiński, Jerzy. *Językowe podstawy obrazu świata*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2007.
- Białek, Ewa. “Siatka hasel w projekcie przekładowego słownika dyplomatycznego.” *Leksykografia w różnych kontekstach*, t. 2. Bańko, Mirosław, and Decyk-Zięba, Wanda, Rudnicka, Ewa (eds.). Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 2020: 11–24.
- Białek, Ewa. “Podstawa źródłowa w projekcie słownika dyplomatycznego.” *Komunikacja specjalistyczna w edukacji, translatoryce i językoznawstwie. Specialist Communication in Education, Translation and Linguistics*, t. 3/vol. 3. Grygiel, Marcin, and Rzepecka, Marta (eds.). Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2019. 69–79.
- Białek, Ewa. “Z problemów opisu słownictwa specjalistycznego: «Dyplomacja i polityka. Rosyjsko-polska sonda słownikowa.»”, *Przestrzeń przekładu*. Lubocha-Kruglik, Jolanta, and Małysa, Oksana (eds.). Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2016: 163–175.

- Cambridge Dictionary*, <https://dictionary.cambridge.org/pl/dictionary/english/> (20.04.22).
- Crystal, David. *English as a global language. Second edition*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
- DiP — Białek, Ewa. *Dyplomacja i polityka. Rosyjsko-polski słownik przekładowy, A–D*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2019.
- Dmitriyev, Dmitriy B. (Ed.). *Tolkovyy slovar' russkogo yazyka*. Moskva: Astrel', 2003. [Дмитриев, Дмитрий Б. (Ed.). *Толковый словарь русского языка*. Москва: Астрель, 2003].
- Francis, Darryl. *A decade of neologisms*, 40, <<https://digitalcommons.butler.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.com/&httpsredir=1&article=1781&context=wordways>> (20.04.22).
- Frazeo, *Wyszukiwarka Wszystkich Wiadomości*, <http://frazeo.pl/trends> (20.04.22).
- Grabias, Stanisław. *Język w zachowaniach społecznych*, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2003.
- Jadacka, Hanna. *Kultura języka polskiego. Fleksja, słowotwórstwo, składnia*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2006.
- Karasik, Vladimir I. "Import angloyazychnykh kontseptov v russkuyu lingvokul'turu." *Russkiy yazyk v sovremennom mire: nastoyashcheye i budushcheye: sb. statey*. Rarenko, M.B. (Ed.). Moskva: INION, RAN, 2021: 82–101 [Карасик, Владимир И. "Импорт англоязычных концептов в русскую лингвокультуру." *Русский язык в современном мире: настоящее и будущее: сб. статей*. Раренко, М.Б. (Ed.). Москва: ИНИОН, РАН, 2021: 82–101].
- Korpińska, Dorota. *Słowa dnia między 11 a 17 kwietnia 2022 roku*, 18.04.22, <<http://www.slowanaczasie.uw.edu.pl/slowa-dnia-miedzy-11-a-17-kwietnia-2022-roku/>> (20.04.22).
- Korosteleva, Larisa V. *Vysokochastotnyye imena sushchestvitel'nyye, prilagatel'nyye i chislitel'nyye v sovremennom russkom yazyke (po materialam leksikografii)*. Nizhnevartovsk: Izd-vo Nizhenevart. gos. un-ta, 2013 [Коростелева, Лариса В. *Высокочастотные имена существительные, прилагательные и числительные в современном русском языке (по материалам лексикографии)*. Нижневартовск: Изд-во Нижневарт. гос. ун-та, 2013].
- Krajewska, Anna. „Bullying jako forma przemocy w środowisku szkolnym”. *Przestępczość nieletnich — teoria i praktyka*. Ćmiel, S. (ed.). Józefów: Wyższa Szkoła Gospodarki Regionalnej im. Alcide De Gasperi, 2012. 259–274, <<https://d-nb.info/119024537X/34>> (10.06.22).
- Krysin, Leonid P. *Russkoye slovo: svoÿe i chuzhoÿe. Issledovaniya po sovremennomu russkomu yazyku i sotsiolingvistike*. Moskva: Yazyki slavyanskoÿ kul'tury, 2004 [Крысин, Леонид П. *Русское слово: своё и чужое. Исследования по современному русскому языку и социолингвистике*. Москва: Языки славянской культуры, 2004].
- Kwiecień, Monika. „Fake news” *słowem roku 2017 zespołu słowników Collinsa*, 4.11.17, <<http://www.slowanaczasie.uw.edu.pl/fake-news-slowem-roku-2017-zespołu-słownikow-collinsa/>> (20.04.22).
- Leont'yeva, Tat'yana V., and Shchetinina, Anna V. *Slovar' aktual'noy leksiki yedineniya i vrazhdy v russkom yazyke*. Yekaterinburg: Izdatel'skiy dom «Azhur», 2021 [Леонтьева, Татьяна В., and Щетинина, Анна В. *Словарь актуальной лексики единения и вражды в русском языке начала XXI века*.

WYZWANIA XXI WIEKU.....

- Екатеринбург: Издательский дом «Ажур», 2021].
- Lukaszyn, Jurij (Ed.). *Języki specjalistyczne. Słownik terminologii przedmiotowej*. Warszawa: Katedra Języków Specjalistycznych Uniwersytetu Warszawskiego, 2002.
- Łaziński, Marek. *Granica*, Wyniki plebiscytu Słowo Roku 2021, <<https://www.uw.edu.pl/wyniki-plebiscytu-slowo-roku-2021/>> (20.04.22).
- Markowski, Andrzej. *Kultura języka polskiego. Teoria. Zagadnienia leksykalne*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2006.
- Merriam-Webster Dictionary*, <<https://www.merriam-webster.com/>> (20.04.22).
- Miodek, Jan. “Wojna w języku.” *Oblicza Komunikacji*, 2015, t. 8: *Wojna – język – pamięć*: 9–13.
- Mycawka, Mirosława. “Formacje z sufiksem -s typu *normals*, *terytorials*, *totals*.” *LingVaria*, 2020, no. 1 (29): 75–87.
- Niebrzegowska-Bartmińska, Stanisława. *Definiowanie i profilowanie pojęć w (etno) lingwistyce*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2020.
- Narodowy Korpus Języka Rosyjskiego*, <<https://ruscorpora.ru/new/search-main.html>> (20.04.22).
- Obserwatorium Językowe Uniwersytetu Warszawskiego. Najnowsze słownictwo polskie*, <<https://nowewyrazy.pl/>> (20.04.22).
- Polska Akcja Humanitarna*, <<https://www.pah.org.pl/app/uploads/2021/03/Woda-jako-globalne-wyzwanie.pdf>> (20.04.22).
- Sketch Engine*, <<https://www.sketchengine.eu/>> (20.04.22).
- Słowa dnia*, <<http://slowadnia.clarin-pl.eu/#/default/3194>> (20.04.22).
- Słownik logistyczny*, „Logistyka”, <<https://www.logistyka.net.pl/niezbednik-logistyka/sloownik/main>> (20.04.22).
- Słownik pojęć*, Wojska Obrony Terytorialnej, <<https://terytorialsi.wp.mil.pl/sloownik/t>> (20.04.22).
- Shakin, Pavel V. “Leksema *vyzov* v sovremennom russkom yazyke: rasshireniye semanticheskoy struktury.” *Izvestiya Ural. feder. un-ta. Ser. 2: Gumanitar. nauki*, 2018, T. 20, no. 3 (178): 125–135, <<https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/62888/1/iurg-2018-178-09.pdf>> (20.04.22) [Шакин, Павел В. “Лексема *вызов* в современном русском языке: расширение семантической структуры.” *Известия Урал. федер. ун-та. Сер. 2: Гуманитар. науки*, 2018, Т. 20, no. 3 (178): 125–135, <<https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/62888/1/iurg-2018-178-09.pdf>> (20.04.22)].
- The Real Story of ‘Fake News’*, Merriam-Webster Dictionary, <<https://www.merriam-webster.com/words-at-play/the-real-story-of-fake-news>> (20.04.22).
- Trudovoy kodeks RF, <<https://base.garant.ru/12125268/741609f9002bd54a24e5c49cb5af953b/>> (20.04.22) [Трудовой кодекс РФ, <<https://base.garant.ru/12125268/741609f9002bd54a24e5c49cb5af953b/>> (20.04.22)].
- Waszakowa, Krystyna. “Nowe derywaty jako wymierne skutki oddziaływań zapożyczeń leksykalnych na słowotwórstwo polszczyzny XXI w.” *Jazykovedný časopis*, 2018, roč. 69, č. 3: 536–548.
- Word of the Day*, Merriam-Webster Dictionary, <<https://www.merriam-webster.com/word-of-the-day>> (20.04.22).
- Żmigrodzki, Piotr (Ed.), *Wielki słownik języka polskiego PAN*, <<https://wsjp.pl/>> (20.04.22).